

Nationalekonomers samhällsdebatter – en trios drivkrafter och lärande

JÖRGEN LUNDÄLV

INLÄGG Är nationalekonomer vår tids och framtidens vägvisare i samhällsdebatten? Hur kommer i så fall morgondagens nationalekonomer att driva debatterna framåt? Och vilka möjligheter har de att lära sig av tidigare nationalekonomer? Detta är frågor som har väckts hos mig efter läsning av tre nationalekonomers texter och reflektioner om samhällsekonominns möjligheter, den ekonomiska politiken och det demokratiska samtalet. I centrum står de oundgängliga samtalen som nationalekonomerna Assar Lindbeck, Lars Calmfors och Nils Gottfries har fört i olika sammanhang om nationalekonomi (Lindbeck 2012; Calmfors 2021; Gottfries 2022). Jag har valt att fokusera på deras texter om debatter, reflektioner och lärande. Själv läste jag nationalekonomi i början av 1980-talet. Det var svårt att tillgodogöra sig såväl mikroekonomi som makroekonomi. Det blev aldrig mitt ämne. Ändå väcker det mitt intresse i dag. Med utgångspunkt från mitt eget ämne som är socialt arbete och socialpolitik vid Göteborgs universitet konstaterar jag liksom andra forskare att socialarbetare inte har varit särskilt aktiva i samhällsdebatten för att kunna påverka svensk socialpolitik (Jönsson 2018). I en stark välfärdsstat där medborgare fått sina rättigheter tillgodosedda har professionen varit tyst och som några forskare beskriver det hela har de varit "lydiga". Under senare år har emellertid motstånd och kritiska röster inom ämnet blivit allt mer tydliga (Jönsson 2018). I dag finns kursböcker skrivna av ekonomisk-historiker och ekonomer som används på såväl Socionomprogrammet som vid Komplette-

Jörgen Lundälv är docent i socialt arbete på Institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet. Jorgen.Lundalv@socwork.gu.se

rande socionomutbildning för personer med utländsk examen (Eklund 2017; Olofsson 2020). Jag undervisar vid båda utbildningarna. Det intellektuella utbytet mellan nationalekonomi och socialpolitik framstår som klart i litteraturen. Banden mellan de båda ämnena stärks ytterligare genom att studenter får lära sig att debattera socialpolitiska frågor i relation till de samhällsekonomiska förutsättningarna. Långsiktigt och förebyggande socialt arbete inom välfärdsystemet kommer i framtiden kräva att såväl socialarbetare som socialpolitiska forskare måste delta aktivt i samhällsdebatten och tillsammans med nationalekonomer utveckla samtal om såväl interventioner som reformförslag.

Att på ett levande sätt förklara ekonomisk politik och utvecklingslinjer fordrar forskningskunskap och erfarenhet. Aktiva forskare kan delta som debattörer i samhällsdebatten. Det är en fråga om demokrati och att använda yttrandefriheten. Att delta fordrar mod och vilja. Lindbeck säger att "Ekonomi är att välja". Tidigare har jag läst Lindbecks memoarer där det framgår tydligt hur enkelt forskningsbaserad kunskap bara kan försvinna i debatten på grund av osäkerhet och rädslor hos debatterande forskare. Många är rädda för att skada sitt anseende och vill inte medverka i debatter om kontroversiella politiska frågor. Så långt nationalekonomen Lindbeck. Att läsa Calmfors bok ger också sådana inblickar som är värdefulla för alla forskare att ta del av. Han ger flera exempel på innebörderna av ekonomisk politik och delar med sig av egna reflektioner om forskarens roll i relation till andra forskare, politiker och allmänheten.

Att läsa de tre forskarnas reflektioner i nationalekonomi under flera decennier är intressant. I synnerhet om läsaren finner sig utanför själva ämnesområdet nationalekonomi. Jag skulle vilja säga att alla forskare (oavsett ämnes- och

disciplintillhörighet) har något att vinna på och lära genom att läsa texterna av Lindbeck, Calmfors och Gottfries. Det är en trio som beskriver möjligheterna med de offentliga samtalen. Alla tar även upp de risker och skador som kan inträffa. Ändå vill de dela med sig av sina erfarenheter av debattklimat, debattfrågor men naturligtvis även lusten att debattera och delta i ekonomiska diskussioner. De vill inspirera yngre forskare i nationalekonomi att bli mer aktiva i debatterna. Calmfors skriver: ”Det som ger status bland doktorander och unga doktorer i nationalekonomi är inte samhällsdebatt utan avancerade analysmetoder och att publicera sig i de finaste vetenskapliga tidskrifterna. Att ägna sig åt samhällsdebatt är inte vad som öppnar karriären för forskare i nationalekonomi” (Calmfors 2021, s 349). Dessa aspekter beskrev också Lindbeck. Att engagera sig i samhällsdebatten borde främst ske utifrån solidaritets-skäl, dvs utifrån det gemensamma bästa. Samhällsdebatten har något värdefullt att få av forskare. Likaså har forskare något att vinna på att vara insatta. Denna insatthet behöver förvisso inte innebära att forskaren själv aktivt använder sin debattröst. Rätten att få lyssna, betänka och reflektera är mycket viktig.

En hållbar samhällsekonomi uppstår inte av sig själv utan det handlar om hur människor och resurser tas tillvara. Därför är de sociala skyddsnäten och socialpolitiken så betydelsefulla. Därför kan den nationalekonomiska forskaren alltid lära något av den socialpolitiska forskaren och vice versa. Denna ömsesidighet är en fråga om att forskare kan se varandras brister och förtjänster men även delta i debatten tillsammans. Ekonomisk politik handlar precis som socialpolitik om komplicerade förhållanden där olika variabler samvarierar. Hur ska välfärdsstaten finansieras? Vem kommenterar de socialpolitiska frågorna? Texterna av Lindbeck, Calmfors och

Gottfries är viktiga underlag för fortsatt diskussion om forskarens tredje uppgift och ansvar. Den ömsesidiga relationen mellan samhällsekonomi och socialpolitik är ingalunda ny utan vi kan se hur de båda ämnena sedan 1800-talet varit beroende av varandra. Genom att ta del av historiska samhällsdebatter kan samtida forskare lära något om debattklimat och erfarenheter.

Alla forskare som har försökt att medverka i debatter vet att det kan vara svårt att få utrymme på tidningarnas debattsidor. Här pekar Calmfors på flera risker som samhällsdebattören kan utsättas för. Till exempel kan debattören drabbas av påhopp på osaklig grund, nedlåtande kommentarer och rädslor. Hur hanteras detta i praktiken? Enligt min mening är det intressant att se Lindbeck, Calmfors och Gottfries inlägg med reflektioner utifrån just sociala utbyten och lärande. Alla borde ha något att vinna på att ta del av samtalen och debatterna. Samtidigt innebär debattdeltagande att forskaren agerar för kollektivet, det gemensamma bästa. Då man läser Gottfries recension av Calmfors bok tydliggörs detta genom att variationerna i samhällsengagemanget hos nationalekonomer lyfts fram. Gottfries menar också att forskarna ”bör” delta och skriver: ”De flesta nationalekonomer jag känner har ett brett samhällsintresse och bestämda åsikter om olika samhällsfrågor men deltagandet i samhällsdebatten varierar. Mycket handlar det om prioritering, om att finna tid för detta mellan forskning, undervisning, handledning och administration. Det är naturligt att olika personer gör olika prioriteringar men vi borde alla sticka ut huvudet när vi känner att vi har något att säga” (Gottfries 2022, s 6). Jag håller med Gottfries i detta avseende och det gäller inte endast nationalekonomer utan också socialpolitiska forskare. Men för att väcka debattlustan till liv kan det tror jag vara viktigt att det finns inspi-

ratörer som reflekterar öppet och har ett kritiskt förhållningssätt till ämne och sakfrågor. Sådana inspiratörer för både nationalekonomiska forskare och socialpolitiska forskare är Lindbeck, Calmfors och Gottfries.

Då och då berättar forskare om rädslor och osäkerhet som kan hämma ett deltagande i samhällsdebatten. Detta gör också Gottfries i slutet av sin recension. Men det Gottfries får oss alla att förstå på ett klarsynt sätt är att ”vi borde vara mindre rädda för att ha fel. Ju fler forskare som deltar i debatten, desto fler olika bedömningar kommer att redovisas” (Gottfries 2022, s 7). Att läsa dessa rader kan ge oss alla trygghet oavsett ämnestillhörighet att våga ta steget ut i samhällsdebatten. Att öppet deklarerar olika forskningsstudier, för- och nackdelar skapar nyanserna men lyfter också fram den ambivalens som kan finnas. Ambivalensen och gråzonerna kan skrämja forskaren till tystnad i synnerhet när medierna och debattredaktörerna kan förvänta sig tillspetsade och polariserade budskap och texter. Jag upplever de tre texterna som orädda tidsdokument där forskarna lämnar erkännanden till sina doktorander och forskarkollegor. Kanske är

det också detta utbyte som skulle kunna berika den fortsatta samhällsdebatten. Hur närmar sig doktorander och forskare i nationalekonomi respektive socialpolitik varandra i debatten? Hur kan de tillsammans lyfta fram ömsesidigheten i komplicerade sakfrågor? Det är frågor som inte besvaras i Lindbecks memoarer, Calmfors bok eller Gottfries texter men de har gjort oss desto mer medvetna om modets och trovärdighetens betydelse.

REFERENSER

Calmfors, L (2021), *Mellan forskning och politik – 50 år av samhällsdebatt*, Ekerlids förlag, Stockholm.

Eklund, K (2017), *Vår ekonomi – en introduktion till samhällsekonomi*, Studentlitteratur, Lund.

Gottfries, N (2022), ”Lars Calmfors: *Mellan forskning och politik – 50 år av samhällsdebatt*”, *Ekonomisk Debatt*, årg 50, nr 1, s 1–7.

Jönsson, J H (2018), ”Välfärdsstatens försvagning, ökade sociala problem och social mobilisering”, i Sjöberg, T och P Turunen (red), *Samhällsarbete – aktörer, arenor och perspektiv*, Studentlitteratur, Lund.

Lindbeck, A (2012), *Ekonomi är att välja – memoarer*, Albert Bonniers Förlag, Stockholm.

Olofsson, J (2020), *Socialpolitik – en historisk bakgrund, internationella jämförelser och aktuella politiska utmaningar*, Studentlitteratur, Lund.